

ASSESSMENT OF RISKS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE FOREST-STEPPE AREA OF UKRAINE

I. A. Gorgo

Abstract. The article analyzes the methods of quantitative and qualitative assessment of enterprises' risks. The results of a sociological survey of managers of agrarian enterprises of the Forest-steppe area of Ukraine are presented. The factors which determine the risks in agrarian production are identified. Risks in the region were identified and evaluated by an expert method. According to the results of the study, the author provided recommendations on the use of the evaluation results for the adoption of managerial decisions.

Keywords: agrarian production, agrarian enterprises, assessment, risks, risk management

УДК330.322.014

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н. В. ГРИЩУК, асистент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Вінницький національний аграрний університет
E-mail:nagro1266@rambler.ru

Анотація. У статті розглянуто фінансове забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, розкрито джерела формування фінансових ресурсів та причини незадовільного інвестиційного клімату в аграрній сфері. Визначено, що застосування дієвих фінансових інструментів забезпечує інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств. Підкреслено, що розвиток кредитної кооперації є активною складовою фінансового механізму інноваційного розвитку аграрного сектору економіки. Обґрунтовано важливість форвардних контрактів як одного із найдинамічніших способів залучення фінансових ресурсів та розвитку сільських територій України.

Ключові слова. фінансове забезпечення, інвестування, кредитування, кредитна кооперація, фінансові інструменти, сільське господарство

Актуальність. Сьогодні аграрне виробництво займає одне з перших місць щодо забезпечення стійкого функціонування переробних галу-

зей держави, є джерелом сировинної бази і партнером в інтеграційних та ринкових процесах, а також важливим стратегічним та економічним базисом для вирішення продовольчої проблеми й розвитку регіонального сільськогосподарського виробництва. Ринкові трансформаційні зрушення, що відбуваються в аграрному секторі економіки України вимагають спрямування значних інвестиційних ресурсів. У сучасних умовах інвестиційний клімат в аграрному секторі є не досить сприятливим й суттєво обмежені можливості для залучення інвестиційних ресурсів, особливо довгострокових. Виходячи із зазначеного, одним із основних напрямів державної політики є створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі, впровадження нових механізмів, які ліквідують проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значну увагу проблемам фінансового забезпечення аграрного сектору економіки й інноваційного його розвитку приділяють відомі вчені-дослідники: О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, Н. М. Давиденко, М. Й. Малік, П.Т.Саблук, В. К. Савчук, Л. М. Худолій, Л. В. Шірінян та інші. Результати їх досліджень оприлюднені в наукових роботах економічного спрямування, однак, економічні поступки країни й аграрного сектору спонукають до подальших досліджень досить важливої проблеми, пов'язаної з пошуком додаткових джерел фінансування.

Мета дослідження – пошук шляхів усунення проблем фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств й пошуку дієвих фінансових інструментів, які в подальшому забезпечать їх інноваційний розвиток.

Результати дослідження та їх обговорення. Трансформаційні зрушення, що відбуваються в галузі аграрного виробництва тотожні в часі з економічною кризою України. Дефіцит бюджету, інфляція, підвищення кредитних ставок, неплатежі підприємств мають негативний вплив на сфери галузі сільського господарства. Сільськогосподарські товаровиробники знаходяться у жорстких умовах ринкових відносин, втрачаючи канали збуту своєї продукції. Низька купівельна спроможність населення теж є чинником негативного впливу на фінансові результати діяльності аграрних підприємств, що порушує оборот фінансових ресурсів підприємств аграрної галузі по всіх основних напрямках діяльності: отримання виручки від реалізації виробленої продукції, одержання прибутку, залучення у виробництво кредитних ресурсів та інвестицій на комерційних засадах, отримання державної підтримки тощо.

Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств залежить від ефективного фінансування, що здійснюється з урахуванням певної специфіки їх функціонування: сезонності виробництва; наявності значного часового лагу між періодами здійснення витрат та отримання підсумкових результатів; тривалого періоду відтворення основних засобів; залежності результатів діяльності підприємств, відповідно, джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов. Тому розв'язання

проблем стабілізації галузі сільського господарства України об'єктивно пов'язане і з системою фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств необхідними фінансовими ресурсами. Поліпшити фінансове забезпечення можливо завдяки пошуку нових фінансових інструментів. Дієвими інструментами, що забезпечують інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств з 2014 року, є фінансування аграрного сектору через аграрні розписки. Оформлення аграрної розписки на сільськогосподарську продукцію зменшують ризик несплати за поставлені в борг товари. Введення такого інструменту суттєво збільшує обсяги інвестицій в аграрний сектор України, особливо для середнього та малого бізнесу. Аграрні розписки зарекомендували себе як зручний та простий механізм фінансування. За період їхнього впровадження й до нині підписано 165 аграрних розписок, за допомогою яких аграрії отримали додатково майже 1,2 млрд грн. Це дає можливість отримати фінансування без застави ліквідного майна, а лише –майбутнього врожаю[1].Також вони передбачають низку переваг –зобов'язання прив'язується до конкретної земельної ділянки і відображається у публічному відкритому реєстрі аграрних розписок, законодавчо зафіксовані права щодо моніторингу вирощування врожаю та відсторонення заставодавця від процесу у випадку порушення технології. Навіть передача ділянки в оренду іншій особі не порушує права кредитора на врожай, який вирощується на ній. Передбачена також прискорена процедура виконавчого провадження у випадку порушення зобов'язань за аграрною розпискою.

Іншим фінансовим інструментом, який здатний покращити фінансове забезпечення аграрного сектору виступає кредитна кооперація. Головним органом управління кредитним кооперативом є загальні збори пайовиків. У кооперативі діє один з головних принципів кооперації – демократичний: одна людина – один голос, незалежно від частки пайовика в пайовому капіталі кооперативу. Загальні збори кооперативу встановлюють розмір частки в пайовому капіталі кожного із члену кооперативу. Відповідно до встановленої частки члени кооперативу отримують кредит у розмірі, що не перевищує розмір, встановлений загальними зборами. Внаслідок такого обмеження переважна більшість членів кооперативу може скористатися кредитом. І в той же час, диверсифікація при наданні кредиту зменшує загальний ризик, пов'язаний з витрачанням фінансових ресурсів.[6]Таким чином, на відміну від комерційного банку, статутною діяльністю кооперативу є не лише отримання прибутку, а створення умов для максимального задоволення потреб в кредитних ресурсах членів-пайовиків, що обумовлює способи управління, ведення господарської діяльності, розподіл прибутку. Унікальність кредитної кооперації виявляється в тому, що селянин приймаючи в ній участь, одночасно виступає і власником, і користувачем фінансових ресурсів. Адже кредитний кооператив обслуговує тільки потреби своїх членів-клієнтів і діє виключно в їх інтересах. В цьому сенсі кредитна кооперація розглядається не лише як елемент кредитних відносин, а й як важлива ланка мережі кооперативних взаємозв'язків на сільських територіях.

Значущість кредитної кооперації як складової фінансового механізму інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та розвитку сільських територій України визначається традиційною вагомістю. У перспективних планах уряду програма відшкодування кооперативам 70 % вартості за купівлю обладнання в рамках програми підтримки фермерства та кооперації (1 млрд грн). Окрім того, фермери матимуть додаткові переваги в державній підтримці (компенсація 40 % вартості техніки та 80 % вартості насіння української селекції). Також удану програму закладено здешевлення кредитних коштів до європейського рівня – 1-2 % та відшкодування 90 % вартості дорадчих послуг. Фактично кредитні кооперативи відіграють ключову роль у фінансовому забезпеченні дрібних агровиробників, у тому числі для закупівлі нових технічних засобів, добрив, здійснення інших витрат, які можна трактувати як видатки, пов'язані з інноваціями [9].

Одним із найбільш динамічних способів залучення джерел фінансування на сьогодні став аграрний форвард. У 2017 році провідними компаніями, які купують зернові на основі форварду – ПАТ «Аграрний фонд» та ДПЗКУ, профінансовано аграріїв в сумі на понад 2 млрд грн. [5]. Успіх форварду можна пояснити рядом вагомих для виробників аграрної продукції причин. Форвардний контракт дає можливість планувати, тому що він передбачає поставку в певний проміжок часу за ціною, не нижчою від ринкової. Форварди страхують виробників, дають їм впевненість і дозволяють мати горизонт планування. Форвард може бути як із прив'язкою до курсу долара, так і без неї. Вони відрізняються, передусім, відсотковою ставкою. Під час закупівлі врожаю 2017 року ставки сягали від 15 % до 18 відсотків.

Варіантом дієвого фінансування сільськогосподарського виробництва є його кредитування. На сільське господарство зараз припадає лише 7 % кредитного портфелю банківської системи. Лише 5-6 % капітальних інвестицій у АПК сформовано за рахунок банківських кредитів та подібних їм позикових коштів. В основному підприємства інвестували власні кошти – 74 %. Однією із проблем вітчизняної аграрної галузі – відсутність доступу до кредитних ресурсів. Станом на кінець жовтня 2017 року банки збільшили кредитування агросектору на 9,3 % – до 60,5 млрд грн. Нарощування кредитування відбулося за рахунок гривневих кредитів – зростання на 24,1 % [3]. Є певні тенденції на ринку кредитування агросектору: зростає інтерес банків до кредитування аграрних компаній; поступово збільшуються обсяги кредитів, наданих фермерським господарствам. Також сприяли зростанню кредитування кілька сприятливих років поспіль без масових втрат врожаю, збільшення пропозиції кредитів та інших фінансових продуктів у банківській сфері, накопичення господарствами фінансових ресурсів на випадок відкриття ринку землі, а також поява інтересу до інвестицій у техніку та обладнання.

У сучасних умовах господарювання постає необхідність у розвитку мікрокредитування. Однак, головними проблемами в сучасних умовах є брак довіри між кредиторами і потенційними позичальниками; низький рівень рентабельності кредитування; високі трансакційні витрати; підви-

щений рівень ризику тощо. З метою активізації мікрокредитування доцільним видається: впровадження податкових преференцій для інституцій, які спеціалізуються на кредитуванні малого бізнесу та аграрних формувань; формування правових передумов для розвитку банківськими установами дочірніх мікрофінансових організацій; формування сприятливих умов для залучення довгострокових фінансових ресурсів для потреб мікрокредитування, в т.ч. шляхом залучення коштів міжнародних фондів і спеціалізованих фінансових організацій.

P2P (Peer-to-Peer) кредитування – це спосіб запозичення коштів між особами, не пов'язаними між собою, без залучення фінансового посередника (банку, кредитної спілки тощо). Зазвичай позики надаються за допомогою онлайн-платформ посередників, які стягують комісію за надання позик і інструментів перевірки кредитоспроможності суб'єкта господарювання.

Застосування краудфандингу як сучасного інструменту у фінансуванні малого і середнього бізнесу. Краудфандинг є новим альтернативним джерелом фінансування. Він посилається на відкриті заклики до громадськості, як правило через інтернет, щоб профінансувати проект з допомогою пожертвувань, грошовий внесок в обмін на винагороду, попереднє замовлення товару, надання позик або інвестицій.

Краудфандинг для фінансування інноваційних проектів як малих, так і середніх підприємств. Його впровадження вирішуватиме відразу низку завдань: фінансове – отримання грошей на втілення проекту, маркетингове – контактна аудиторія дає малим і середнім підприємствам зворотний зв'язок, зв'язки з громадськістю. Також завдяки застосуванню краудфандингу малі та середні агропідприємства мають змогу протестувати свою продукцію на ринку, вивчити актуальні потреби цільової аудиторії, отримати попереднє замовлення, після чого можна випускати нові конкурентоспроможні продукти, та впроваджувати нові технології.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Протягом останніх років аграрний сектор економіки України підтримує тенденцію до зростання. Частка у валовій доданій вартості країни становить 13 %, за використання основних засобів вартістю понад 100 млрд грн. Галузь є однією з основних бюджетоутворюючих сфер економіки та займає друге місце у товарній структурі експорту (більше 40 %). Також АПК – основне джерело надходження валюти в Україну та ключовий фактор у підтриманні торговельного балансу. Сучасні умови господарювання диктують про необхідність впровадження в аграрний сектор України нових, ефективних фінансових інструментів, які в довгостроковому періоді забезпечать інноваційний розвиток. Відповідно, для досягнення певних результатів країні потрібна нова стратегія залучення капіталу для інноваційного розвитку, яка буде використовувати нові фінансові інструменти, що в подальшому дозволять підвищувати мотивацію населення до інвестування власних заощаджень в економіку країни.

Існуючий проект USAID щодо покращення послуг підтримки бізнесу для мікро- і малих агропідприємств через кредитні спілки, основними

цільами якого є: вдосконалення й оновлення законодавчої бази відповідно до стандартів Європейського союзу. Завдяки проекту кредитні спілки зможуть успішно конкурувати з іншими фінансовими установами; посилити інституційну спроможність регулятора ринку кредитної кооперації та національних асоціацій; допомогти подолати обмеження, які заважають кредитним спілкам розширювати коло своєї діяльності та надавати високоякісні продукти і послуги сільськогосподарському сектору. Сьогодні на українському ринку з'являються поки що досить нові інструменти –акредитиви, гарантії та факторинг. Подальші дослідження будуть концентруватися на обґрунтуванні національної системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку з урахуванням досвіду країн, розробці механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку на основі використання додаткових інструментів фінансування впровадження інновацій у виробництво.

Список використаних джерел

1. Аграрні розписки є новим інструментом кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу майбутнього урожаю. URL: <http://www.agro-business.com.ua>
2. Гудзь О.Є. Фінансові стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Фінансовий простір. 2013. №4. С.97-103.
3. Фінансове забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія/ за ред. Давиденко Н. М. К.: НУБіП України, 2017. 454с.
4. Малік М. Й., Нужна О. А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія. К.: ННЦ «ІАЕ», 2007. 270 с.
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.
6. Про схвалення Концепції розвитку системи кредитної кооперації. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 321-р від 07.06.2006 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Економічний механізм АПК // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Кол. Монографія у двох томах /За ред. П.Т. Саблука, В.Я Амбросова, Г.Є. Мазнева. К.:ІАЕ, 2000. Т.1. С.360-371.
8. Управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: інформаційно-аналітичне забезпечення: Монографія/ В. К. Савчук, А. О. Музиченко, М. М. Гузь, А. М. Шиш, О. І. Симоненко / за заг. ред. В. К. Савчука. ЦП Компринт, 2017. 251 с.
9. Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій західного регіону України: [монографія] / за ред. д-ра екон. наук В. В. Борщевського, д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва. Львів: Аверс, 2014. 176 с.

References

1. Agrarni rospyski e novym instrumentom kredituvanya silskogospodarskuch tovarovurobnykiv pid zastavu maybutnoho urogay. URL: <http://www.agro-business.com.ua>
2. Gudz O. (2013) Finansovi strategii zabezpechenya konkurento-spromognosti pidpruemstva. Finansovi prostir #4. P. 97-103.
3. Davydenko N. (2017) Finansove zabezpechenya agrarnogo sectoru:

vitchyznyanyi ta zarubigny dosvid. Kyiv, 454.

4. Malik M. Nuzhna O (2007) Konkurentospromognist agrarnuch pidpruemstv: metodologiya i mehanizmy. Kyiv, 270.

5. Oficiynyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <http://www.minfin.gov.ua>

6. Pro shvalenya Konceptii rozvutku systemy kredytnoi kooperacii (2006). Rosporyadzhena Kabinetu Ministriv Ukrainy, 321. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

7. Sabluk P. (2000) Economichnyi mehanism APK., Kyiv, 1 : 360-371.

8. Savchuk V. (2017) Upravlinya finansovymy resursamu silskogospodarskuch pidpruemstva. Kyiv, 251.

9. Borszhevskiy V., Vasulciv T. (2014). Strategichni priorutety ta mehanizmy innovacynogo rozvutky silskych terutoriy zachidnogo regionu Ukrainy. Lviv: Avers, 176.

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Н.В. Грищук

Аннотация. В статье рассмотрено финансовое обеспечение инновационного развития сельскохозяйственных предприятий, раскрыты источники формирования финансовых ресурсов и причины неудовлетворительного инвестиционного климата в аграрной сфере. Определено, что применение действенных финансовых инструментов обеспечивает инновационное развитие сельскохозяйственных предприятий. Подчеркнуто, что развитие кредитной кооперации является активной составляющей финансового механизма инновационного развития аграрного сектора экономики. Обоснована важность форвардных контрактов как одного из самых динамичных способов привлечения финансовых ресурсов и развития сельских территорий Украины.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, инвестирование, кредитование, кредитная кооперация, финансовые инструменты, сельское хозяйство

FINANCIAL PROVISION FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

N.V. Grishchuk

Abstract. The article considers the financial support of innovative development of agricultural enterprises, discloses the sources of financial resources formation and the reasons for the unsatisfactory investment climate in the agrarian sector. It is determined that the use of effective financial instruments provides innovative development of agricultural enterprises. It was emphasized that the development of credit co-operation is an active part of the financial mechanism of innovative development of the agrarian sector of the economy. The importance of forward contracts as one of the most dynamic

ways of attracting financial resources and development of rural areas of Ukraine is substantiated.

Keywords: financial security, investing, lending, lending, financial instruments, agriculture

УДК: 338.432:631

РЕЗУЛЬТАТИВНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

О. Д. ГУДЗИНСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

E-mail: Gudzynskyi.o@ukr.net

С. М. СУДОМИР, доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

E-mail: Sudomyr_s@ukr.net

Анотація. У статті обґрунтовується комплексний підхід до формування результативної системи управління стратегічним розвитком підприємств. Визначено критерії оцінки результативності в залежності від цілей організації. Дано авторське бачення поняття «результативне управління», як динамічну здатність соціально-економічних систем що розвиваються та менеджменту, формувати потенційні можливості, передумови стратегічно-інноваційного, конкурентоспроможного, антикризового, ресурсного, інституціонального, інтелектуального, стійкого та іншого спрямування в органічній їх єдності як системної цілісності для забезпечення досягнення загальносистемних цілей, шляхом реалізації створених потенційних можливостей в різнонаправлених векторах дій згідно з обраними сегментами ринку, спрямованої на: вдиконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами; динамічну конкурентоспроможність; рівень і якість життя працівників організації та населення як суб'єктів попиту стратегічної зони господарювання. Сформований методологічний інструментарій оцінки рівня його проектної обґрунтованості, дано методикау визначення синергетичного ефекту та рівня результативності в умовах стратегічного розвитку.

Ключові слова: результативність, управління, система, стратегія, розвиток, підприємство.